

L'acció diferida de l'art: Colla de Sabadell, Esteve Valls Baqué, Grup Gallot, Sala Tres, fàbrica de creació Estruch

quaderndelesidees.press/laccio-diferida-de-lart-colla-de-sabadell-esteve-valls-baque-grup-gallot-sala-tres-fabrica-de-creacio-estruch/

November 3, 2019

Imatge de Zita Vehil.

La celebració del centenari de la Colla de Sabadell ha posat de nou damunt la taula la vella pregunta sobre el potencial polític de l'art, és a dir, la seva capacitat de produir conceptes i actituds crítiques; resistir i qüestionar. El repte llançat en aquest número 218 de la revista *Quadern* és mirar el mapa cultural de la ciutat de Sabadell per intentar identificar quines són, avui, les veus, els llocs, els espais, les accions que actualitzen, en ple segle XXI, una de les premisses fundacionals de la Colla de Sabadell seguint l'esperit internacional de l'art d'avantguarda: entendre la pràctica de l'escriptura i de l'art com una micropolítica destinada a subvertir l'ordre discursiu establert, remoure les plàcides estètiques de l'art bell i donar pas a l'esdeveniment d'allò nou: ruptura i disturbi. Vull aclarir que utilitzo el concepte d'avantguarda artística no tant com un calaix de valors conceptuals, formals i estètics atemporals, sinó com una presa de posició, un gest ètic i sobirà: declarar-se insubmís respecte a l'acceptació dels codis i els arguments del poder cultural que es renova i es reinventa en cada present i context històric temporal.

Acceptant la premissa que la Colla de Sabadell va obrir de bat a bat les portes de l'art i l'escriptura a la insubmissió, proposo assenyalar una genealogia possible d'actituds de resistència creativa en l'ambient cultural sabadellenc del passat segle XX i provar de llegir-la com un encadenament de futurs anticipats i passats reconstruïts.

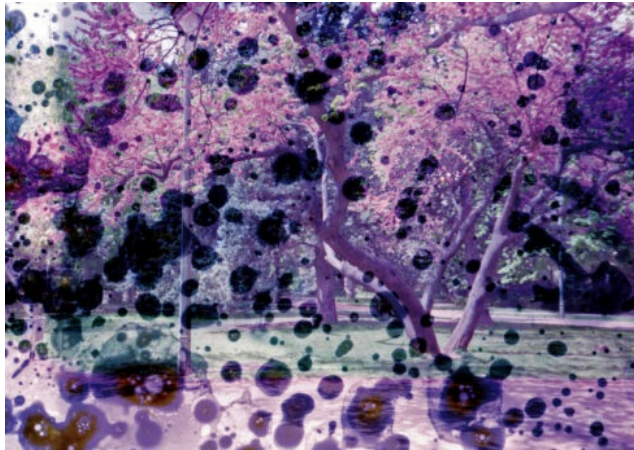
Imatge de Zita Vehil.

La Sala Tres de l'Acadèmia de Belles Arts: un *Hub* històric de les arts insubmises sabadellenques

L'acte fundacional de la Sala Tres va tenir lloc el 14 de desembre de 1972 amb la lectura d'un manifest històric, «L'exposició d'Art Nou Català» de l'any 1915. En el relat històric de l'art sabadellenc la Mostra d'Art Nou ha estat llegida com el portal d'entrada de la modernitat estètica a la ciutat. Però les noves generacions dels anys 70 la reivindiquen per motius ben diferents. Per ells convocava l'esperit insubmís d'obertura i llibertat intel·lectual que les aigües quietes de la cultura sabadellenca necessitaven. Al llarg dels seus anys de programació (1972-1979) la Sala Tres de l'Acadèmia de Belles Arts es va constituir, veritablement, en un focus local de l'avantguarda internacional[1]. La major part dels artistes i les obres que s'hi exposaren avui són referents indiscutibles del circuit de l'art contemporani global.

Com tot fet cultural de dimensions transformadores, la Sala Tres no va sorgir d'un dia per l'altre sinó d'un cert malestar cultural que venia de lluny, el primer graó del qual fou la citada Mostra d'Art Nou i la fundació, l'any 1918, de la Colla de Sabadell, el celebrat grup d'escriptors i artistes que aportaren a l'«atrafegada i sorruda, trista i rica» (Joan Oliver) ciutat de Sabadell l'esperit lúdic de Dadà, insubmís i transformador. Amb el *Diari de Sabadell* com a centre d'operacions la Colla va aconseguir, amb molt poc temps, revoltar el pacífic i entotsolat ambient cultural de la ciutat a còpia d'incidir-hi en dues direccions, tal com afirmava Francesc Trabal: «contra-ciudadania», amb l'escàndol estètic com a opció política de provocació, i «pro-ciudadania» perquè «volíem fer quelcom més que seure i rondinar». En aquest segon període els de la Colla fundaren les emblemàtiques edicions de *La Mirada* i proposaren un seguit d'accions destinades a incentivar i transformar la vida cultural sabadellenca posant el focus en l'Acadèmia de Belles Arts, institució a la qual Francesc Trabal reclama que no es limiti a formar artistes sinó també el gust de la ciudadania. Entretant, a través de l'edició dels *Almanacs de les Arts* (1924-1925), els *Anuaris* del Museu de Sabadell i les publicacions de la biblioteca sabadellenca, els intel·lectuals de la ciutat van construir el relat històric de l'art sabadellenc, segons una concepció evolutiva de la història narrada sense fissures ni contradiccions, amb textos fundacionals com «Raons sentimentals de l'existència del Museu de Pintura Sabadellenca», del pintor Antoni Vila Arrufat (1934), i «Las Bellas Artes a Sabadell. Notas para un estudio histórico», de Joan David (1944). En el discurs inaugural del curs 1972-1973 a l'Acadèmia de Belles arts, Pere Roca Garriga consolidava

aquest relat amb el text «Les Belles Arts a Sabadell». De fet, l'actual pla museològic del Museu d'Art de Sabadell, plasmat en la seva exposició permanent, encara respon a aquest concepte evolutiu de les belles arts a la ciutat.

Imatge de Zita Vehil.

La doble vida cultural sabadellenca travessa tot el passat segle XX. D'una banda, un relat històric institucionalitzat; de l'altra, l'existència de joves creadors que amb les seves activitats i actituds provoquen importants fissures en aquest continuïum històric. Entre les activitats insubmises de la Colla de Sabadell i la fundació de la Sala Tres hi van 54 anys durant els quals els escriptors i artistes sabadellencs no deixen de provocar situacions de canvi. En cito les més destacades atesa la seva acció diferida més enllà del seu propi temps. Creació de la Sala d'Art Actual (1958), considerada el precedent directe de la Sala Tres; fundació del Grup Gallot (1960); teories estètiques i propostes expositives del pintor Esteve Valls Baqué (1909-1999) a partir de l'any 1970, i l'activitat que genera la fàbrica creativa l'Estruch.

En el més pur esperit dadà, Esteve Valls Baqué «retorna a l'art tot matant el seu art; feia art malgrat l'art, en contra de l'art. Per ell, com pels artistes conceptuals i com per Dadà, l'art era un perill per a l'art, i la realitat també»[2]. Protegit i tutelat per Francesc Trabal, Esteve Valls Baqué, pintor superdotat, va irrompre en l'escena artística l'any 1934. Amb gran èxit en la premsa local i barcelonina va generar altes expectatives entre les institucions culturals sabadellenques. L'esclat de la Guerra Civil va provocar un llarg parèntesi i una profunda fissura en el seu trajecte creatiu. Transfigurant en la seva vida com en el seu art, Valls Baqué va substituir la pintura per una «vida d'artista» que es va produir en un pla estrictament mental i espiritual. L'any 1970 torna a l'escena artística amb una mostra emblemàtica, presentada primer a Barcelona i seguidament a l'Acadèmia de Belles Arts de Sabadell, sustentada en una escriptura enigmàtica: persistentisme, art preceptual, instruccionalisme, freqüentisme, etc. A partir d'ara, mentre Esteve Valls esdevenia un ésser desorientat i extravagant per a una majoria, a ulls de molts joves creadors la seva figura assolía «una dimensió i uns perfils nítids. En tots els seus actes i moments de la seva vida va tenir una actitud de mestre»[3]. Les dues darreres exposicions d'Esteve Valls Baqué, «Indiquisme» (1981), amb una única obra exposada a la sala gran de l'Acadèmia de Belles Arts, i «Esbatementisme» (1982), al Museu d'Art de Sabadell, foren ressenyades per la premsa com l'obra d'un dels

artistes més polèmics i controvertits de Sabadell. Per a uns altres fou un exemple de llibertat i resistència creativa davant el tradicionalisme estèril i la creixent cultura de l'espectacle.

Les activitats del Grup Gallot van durar molt poc (estiu de 1960) però la seva acció diferida travessa les fronteres locals per entrar de ple en la història recent de l'art català de la ma del crític i historiador Alexandre Cirici Pellicer. La gestació del grup tingué lloc a París amb la trobada dels pintors Antoni Angle, Gabriel Morvay i el rus Vladimir Slepian amb dues de les veus més representatives de la primera avantguarda: Mikhail Larionov i Natalia Gontxarova. Poc temps després, el Grup Gallot publicava els seus manifestos a la revista *Riutort* en el més pur estil de l'avantguarda escrita i duia a terme les seves accions de «pintura pública» a Sabadell i a Barcelona. Alexandre Cirici Pellicer va situar les accions Gallot com un punt d'inflexió entre la crisi de l'art informalista i el desplegament de les pràctiques conceptuals de l'art. A la ciutat de Sabadell, les accions de «pintura pública» dels gallots van quedar en un oblit quasi immediat. L'estudi aprofundit del grup i l'abast internacional de les seves pràctiques i teories no arriba fins a l'any 2001 amb la mostra «Del nuagisme a la crisi de l'art informal. Art a Sabadell 1957-1970» al Museu d'Art de Sabadell.

L'esdeveniment és un fet que es produeix inesperadament i que transcendeix els esquemes conceptuals i les capacitats de comprensió en el moment que ocorre i, per tant, produeix una ruptura en el contínuum històric. Des d'aquí proposem una genealogia d'esdeveniments que, d'alguna manera, han provocat ruptures, fissures, disrupcions i transformacions en la història cultural sabadellenca, encara que sigui en un temps diferit. Una prova d'això és l'existència de l'Estruch, fàbrica de creació d'inscripció municipal. Un assaig general de llarga durada que dona suport i cobertura a les arts actuals més disruptives. Paradoxalment, l'enorme potencial d'aquest espai és més reconegut fora de Sabadell que dins la pròpia ciutat. De fet, la idea de fàbrica de creació fou pensada per injectar nova sabia i energia tant al Museu d'Art com a la tradició teatral sabadellenca. Les polítiques culturals dels successius ajuntaments no sembla que s'hagin cregut del tot el potencial creatiu que, any rere any, nia i es congria a les sales i espais de l'Estruch, sustentat per un equip de gestió que intenta treure un rendiment màxim a un pressupost sota mínims. I malgrat això, els creadors i públics que hi transiten ens recorden que a la ciutat de Sabadell, com en moltes ciutats del món, avança a repel i a contracorrent un impuls creatiu d'opcions múltiples de resistència a la bellesa que consola i ens adorm.

[1]He analitzat les activitats de la Sala Tres i el seu context social i polític en la tesi doctoral *Sala Tres (1972-1979) en la ruta de l'art alternatiu a Catalunya* (2010). I també en el catàleg de l'exposició «Sala Tres (1972-1979) en la ruta de l'art alternatiu a Catalunya» (2007), Museu d'Art de Sabadell i Fundació Ars.

[2]Carles Hac Mor, «El quasi no-res del Valls Baqué», a: *Esteve Valls Baqué*, catàleg, Museu d'Art de Sabadell, 2005, p. 108-113.

[3]Joaquim Sala-Sanahuja, «Mestratge i instruccions d'Esteve Valls Baqué», a: *Esteve Valls Baqué*, catàleg, Museu d'Art de Sabadell, 2005, p. 8-26.

Maia Creus

Maia Creus · Doctora de la facultat de geografia i història

Maia Creus Castellana. Doctora en Història de l'Art per la Facultat de Geografia e Història, Universitat de Barcelona. Premi ACCA de la Crítica d'Art 2018 de RECERCA: Fina Miralles. Paraules fèrtils 1972-2017 (Fundació Ars i Museu d'Art de Sabadell). Ha impartit docència en Història de l'art a la Universitat Autònoma [...]

Llegir més

